

Συνταγματικό Δίκαιο

Ενότητα 1: Κράτος Δικαίου 1

Λίνα Παπαδοπούλου, Αν. Καθηγήτρια
Συνταγματικού Δικαίου

Τμήμα Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Κράτος Δικαίου 1

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Κράτος Δικαίου.
2. Θεμελιώδη χαρακτηριστικά Κράτους Δικαίου.
3. Διάκριση λειτουργιών.
4. Αρχή Νομιμότητας.
5. Ουσιαστικό Κράτος Δικαίου.
6. Κοινωνικό Κράτος Δικαίου.

Σκοποί ενότητας

- Παρουσίαση, ανάλυση και κατανόηση της έννοιας του κράτους δικαίου.
- Ανάπτυξη των θεμελιωδών χαρακτηριστικών του κράτους δικαίου.

Κράτος Δικαίου

Έννοια και σημασία

- **Κανονιστική** πρόσληψη του Συντάγματος: Θεμελιώδης Αρχή του συνταγματικού κράτους.
- **Πολιτειακή** πρόσληψη του Συντάγματος: οργανωτική βάση του συνταγματικού κράτους.
- Συνταγματικό Κράτος = Κράτος Δικαίου.

Τι είναι οι «οργανωτικές βάσεις»

- Του κράτους (Αλ. Σβώλος).
- Του πολιτεύματος (Αρ. Ι. Μάνεσης).
 - Πολιτειακή πρόσληψη.
 - Σύνταγμα = κράτος.
- Αδυναμίες του όρου:
 - α) και μοναρχική, ως βάση ενός καθεστώτος απόλυτης μοναρχίας.
- Δημοκρατικό και φιλελεύθερο (συνταγματικό) κράτος.
 - β) δεν αφορούν μόνο την οργάνωση του κράτους ή του **πολιτεύματος**, αλλά και τη σχέση με τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες.
- Το κράτος δικαίου ρυθμίζει τις σχέσεις κράτους – πολίτη.

Θεμελιώδεις Αρχές του Συντάγματος

1

- Δ. Θ. Τσάτσος.
- **Κανονιστική** πρόσληψη Συντάγματος.
 - Δεν έχουν μόνο οργανωτικό περιεχόμενο.
 - αλλά και *ουσιαστικές*.
- Συμβολίζουν αξίες **κοινές** για τους μετέχοντες στην κοινωνία.
 - Πολιτική σημασία Αρχών.

Θεμελιώδεις Αρχές του Συντάγματος

2

❖ Αρχές

Νομική αρχή είναι μια επιταγή δικαίου που δεν μπορεί να τύχει άμεσης εφαρμογής χωρίς την εξειδίκευσή της σε συγκεκριμένους κανόνες.

❖ Του Συντάγματος

Δεν έχουν προ-συνταγματικό χαρακτήρα δηλαδή υπερ-συνταγματική ισχύ, αλλά οφείλονται σε συγκεκριμένες επιλογές του συνταγματικού νομοθέτη.

«Θεμελιώδεις»: νομική σημασία (1 από 2)

- Θεμελιακή σημασία για την όλη έννομη τάξη.
 - Λειτουργούν ενοποιητικά για τον κοινωνικό σχηματισμό.
 - αποτελούν τις βάσεις της νοηματικής ενότητας του Συντάγματος.
 - *«έχουν ηυξημένην έκτασιν πολιτικής δυνάμεως έναντι των άλλων» διατάξεων του Συντ. (Γ. Κασιμάτης).*

«Θεμελιώδεις»: νομική σημασία (2 από 2)

- συνιστούν τις ερμηνευτικές αφετηρίες για τον ερμηνευτή και εφαρμοστή του Συντάγματος.
 - στο πλαίσιο ειδικότερων ρυθμίσεων των κατ' ιδίαν θεσμών
 - αποτελούν βασικό ερμηνευτικό κριτήριο για νοηματικούς προσδιορισμούς που καθίστανται αναγκαίοι κατά την εφαρμογή του Συντ.
- ουσιαστικά όρια της αναθεώρησης του Συντάγματος, κατ' άρθρο 110§1 Συντ.

Οι Θεμελιώδεις Αρχές του Συντάγματος

1. Η δημοκρατική αρχή.
2. Η αρχή της αντιπροσώπευσης.
 - Θεσμός ημιάμεσης δημοκρατίας = δημοψήφισμα.
3. Κοινοβουλευτική αρχή.
4. Αρχή της προεδρευόμενης δημοκρατίας.
5. Αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (ή εξουσιών) (άρθρο 26 Σ.).
 - **Ουσιαστική (αντικειμενική ή ποιοτική).**
 - **Οργανική ή υποκειμενική ή τυπική εκδοχή.**
6. Κράτος Δικαίου (ά. 25 Σ).
7. Η αρχή του κοινωνικού κράτους.

Κράτος Δικαίου

Α'

- Άρθρο 1 παρ. 1, άρθρο 26, ά. 25 παρ. 1 εδ. α «κοινωνικό κράτος δικαίου».
- Προκύπτει από την πολιτική και θεσμική σημασία τους ή από το γεγονός ότι κηρύσσονται στο Σύνταγμα;
 - Τυπικό κριτήριο:**
 - επειδή το ορίζει το Σύνταγμα.
 - Ουσιαστικό κριτήριο:**
 - λόγω του κεντρικού νοηματικού (πολιτικού και θεσμικού) ρόλου που έχει η αρχή στο όλο οικοδόμημα του Συντάγματος.

Έννοια και σημασία του κράτους δικαίου (τυπικό)

- Δικαιοκρατικά οργανωμένη εξουσία:
 - Κανονιστικά οριοθετημένη.
 - Θεσμικά αντισταθμισμένη.
 - Διάκριση λειτουργιών.
 - Κρατικά όργανα δρουν βάσει των αρμοδιοτήτων τους.
 - Σύστημα εγγυήσεων και προστασίας.
 - Θεμελιώδη δικαιώματα και
 - Διαδικαστικές εγγυήσεις (βλ πχ ποινική δικονομία).

Α. Θεμελιώδη χαρακτηριστικά

1. Διάκριση λειτουργιών.
2. Αρχή της νομιμότητας.
3. Κατοχύρωση θεμελιωδών δικαιωμάτων (ιδίως των ατομικών / αμυντικών).
4. Σύστημα δικαιοσύνης.
 - Δικαστικός έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων.

Θεμελιώδη χαρακτηριστικά: (1) Διάκριση λειτουργιών

Διαφορετικά Όργανα για:

- Νομοθετική,
 - Εκτελεστική,
 - Δικαστική λειτουργία.
- ✓ Διασταύρωση λειτουργιών επιτρέπεται.
- **Όχι σύγχυση.**
- Απαγορευμένες παρεμβάσεις της μίας εξουσίας στο πεδίο αρμοδιότητας της άλλης.

Κράτος Δικαίου

Β'

Θεμελιώδης αρχή του Συντάγματος & του Διοικητικού Δικαίου

- Η υπαγωγή της κρατικής δράσης σε κανόνες δικαίου και δικαστικός έλεγχος αυτής.
 - Σε όλες της τις εκφάνσεις (**ευρεία έννοια**)
 - και άρα και ως διοικητική δράση (κράτος δικαίου υπό **στενή έννοια**).
 - Αρχή της νομιμότητας.
 - Δικαστικός έλεγχος διοικητικής δράσης.

Αρχή νομιμότητας (γενικά)

- Η **υπαγωγή** των υποκειμένων του δικαίου στους κανόνες του δικαίου **και**
- δικαστικός **έλεγχος** συμμόρφωσης με αυτούς.

Θεμελιώδη χαρακτηριστικά

(2) Αρχή της νομιμότητας

- **Διοίκηση.**

- Infra legem & secundum legem.
- ≠ praeter / ultra legem.

- **Νομοθέτης.**

- Για περιορισμό δικαιωμάτων: επιφύλαξη νόμου.
- Για οτιδήποτε άλλο.

Κράτος δικαίου

(εκφάνσεις 1 από 2)

- Η Αρχή της ασφάλειας και της βεβαιότητας του δικαίου.
- Η αιτιολογία διοικητικών πράξεων και δικαστικών αποφάσεων.
- Η αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.
- Η αξίωση του γενικού, σαφούς και απρόσωπου χαρακτήρα των νομοθετικών και κανονιστικών επιταγών.
- Η αρχή της αναλογικότητας.

Κράτος δικαίου (εκφάνσεις 2 από 2)

- ❑ Η απαγόρευση της επιβολής ποινών με αναδρομική ισχύ.
- ❑ Η αναδρομική ισχύ των νόμων **μόνον εφ' όσον**
 - προβλέπεται τούτο **ρητά και ειδικά και**
 - δεν ανατρέπονται, **απρόβλεπτα και ξαφνικά, χωρίς αποχρώντα λόγο** δημοσίου συμφέροντος
 - δικαιώματα τρίτων καλοπίστως κτηθέντα ή
 - έννομες καταστάσεις ή σχέσεις οι οποίες είχαν δημιουργήσει στους ενδιαφερόμενους τη δικαιολογημένη πεποίθηση της σταθερότητας και της διάρκειας.

Αρχή Νομιμότητας

- **δημόσιο** δίκαιο = ό, τι επιτάσσει ή επιτρέπει ο νόμος.
- **Ιδιωτικό** δίκαιο = ό, τι δεν απαγορεύει ο κανόνας δικαίου ή δεν αντίκειται σ' αυτόν.
- **ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ**
 - Ό, τι επιτάσσει = δέσμια αρμοδιότητα (π.χ. άδεια πολεοδομίας για κεραιές).
 - Ό, τι επιτρέπει = διακριτική ευχέρεια (να μην αντίκεινται στον κανόνα δικαίου, π.χ. ορισμός 'παραγωγικής επένδυσης').

Μη αναδρομική ισχύς των διοικητικών πράξεων

Οι δ.π. δεν έχουν αναδρομική ισχύ.

Εκτός εάν:

- ✓ Ρητά προβλέπεται από τις σχετικές διατάξεις του νόμου.
- ✓ Πρόκειται για πράξη που εκδίδεται προς συμμόρφωση σε ακυρωτική δικαστική απόφαση.
- ✓ Ακυρώνεται πράξη για λόγους τυπικούς (αναρμοδιότητα, κακή σύνθεση, μη τήρηση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας).
- ✓ Έχει ανακληθεί παράνομα ατομική διοικητική πράξη.

Αιτιολογία Διοικητικών Πράξεων (1 από 2)

- Η αναφορά των **κρίσιμων** διατάξεων και των γενικότερων **σκέψεων** της διοίκησης, βάσει των οποίων εκδίδεται η διοικητική πράξη, η **διαπίστωση** των κρίσιμων πραγματικών και νομικών καταστάσεων που **δικαιολογούν** την έκδοσή της, καθώς και ο **νομικός χαρακτηρισμός** τους, δηλαδή η **υπαγωγή** τους στις κρίσιμες νομικές έννοιες της εφαρμοστέας διάταξης νόμου.
 - ❑ Αφορά στη νομιμότητα και στη σκοπιμότητα των δ.π.
 - ❑ Προβλέπεται από το νόμο ή
 - ❑ Προκύπτει από τη φύση των πράξεων, λόγω του επαχθούς χαρακτήρα τους.

Αιτιολογία Διοικητικών Πράξεων (2 από 2)

- Προβλέπεται από το νόμο ή
- Προκύπτει από τη φύση των πράξεων, λόγω του επαχθούς χαρακτήρα τους.
- **Πρέπει** να είναι ειδική, επαρκής και να ανταποκρίνεται στα στοιχεία του φακέλου.

Προστατευόμενη εμπιστοσύνη του διοικούμενου

Η πεποίθησή του ότι μια πραγματική νομική κατάσταση που τον αφορά και έχει δημιουργηθεί από μια **σταθερή, ομοιόμορφη** και **σταθερή** κρατική συμπεριφορά θα συνεχιστεί και στο μέλλον με τον ίδιο τρόπο.

B. Θεμελιώδη χαρακτηριστικά

1. Διάκριση λειτουργιών.
2. Αρχή της νομιμότητας.
3. Κατοχύρωση θεμελιωδών δικαιωμάτων (ιδίως των ατομικών / αμυντικών).
4. Σύστημα δικαιοσύνης.
 - Δικαστικός έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων.

Κράτος Δικαίου (έννοια)

Κανονιστική έννοια

- Ένα σύνολο γενικών αρχών και κανόνων που:
 - Διέπουν και συνέχουν την έννομη τάξη,
 - και τις έννομες σχέσεις που συνάπτονται εντός της, **και**
 - δεσμεύουν τόσο τη δικαιοπαραγωγική λειτουργία του κράτους όσο **και**
 - την λειτουργία εξειδίκευσης,
 - εφαρμογής **και**
 - ερμηνείας των κανόνων δικαίου (διοικητική και δικαιοδοτική).

Ουσιαστικό κράτος δικαίου

«Το σύνολο των αρχών και αξιών που καθοδηγούν και νομιμοποιούν την δράση του κράτους, διέπουν τις έννομες σχέσεις και προστατεύουν τα άτομα από άδικες ή δικαιολόγητες παρεμβάσεις του κράτους στο χώρο της ατομικής και κοινωνικής αυτονομίας. Νομιμοποιούνται έτσι τα άτομα να απαιτούν σεβασμό της αξίας τους ως προσώπων και φορέων ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι ίδιες αρχές δεσμεύουν και καθοδηγούν τον δικαστή, διότι χρησιμεύουν ως κριτήρια αξιολόγησης πράξεων και θεμελίωσης νομικών κρίσεων», Μανιτάκης, 1994.

Άρθρο 25 Συντάγματος (1 από 2)

Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων.

« 1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

Άρθρο 25 Συντάγματος (2 από 2)

- 2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και अपαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.*
- 3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.*
- 4. Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.»*

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας.

Λίνα Παπαδοπούλου, Αν. Καθηγήτρια
Συνταγματικού Δικαίου
Τμήμα Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

- Γ. Κασιμάτη, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή, 1980. <http://search.lib.auth.gr/Record/416010>
- Α. Μανιτάκη, Κράτος Δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1994. <http://search.lib.auth.gr/Record/223511>

Βιβλιογραφία

(1 από 2)

Ε. Βενιζέλου, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008.

<http://search.lib.auth.gr/Record/927721>

Α. Μάνεση, Συνταγματική Θεωρία και πράξη, Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα 1980. <http://search.lib.auth.gr/Record/224798>

Α. Μανιτάκη, Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004.

<http://search.lib.auth.gr/Record/488964>

Κ. Μαυριά, Συνταγματικό Δίκαιο, 4^η εκδ., εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2005. <http://search.lib.auth.gr/Record/524892>

Βιβλιογραφία

(2 από 2)

Αθ. Ράικου, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2002.

<http://search.lib.auth.gr/Record/448479>

Φ. Σπυρόπουλου, Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2006.

<http://search.lib.auth.gr/Record/961450>

Δ. Τσάτσου, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α' και Β', εκδ. Α. Σάκκουλα, 1993.

<http://search.lib.auth.gr/Record/226145>

Κ. Χρυσόγονου, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008.

<http://search.lib.auth.gr/Record/962216>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Λίνα Παπαδοπούλου
«Συνταγματικό Δίκαιο, Κράτος Δικαίου 1». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS222/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Βασιλική Κόκοτα
Θεσσαλονίκη, 19/02/2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

